

Ana Jagodic

UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK IN ŽENSKÉ: ANALIZA POTENCIALA PREJEMKA

IZVLEČEK

Članek proučuje univerzalni temeljni dohodek (UTD) s perspektive spola, pri čemer se dodatno osredotoča na potencialne ukrepe za izbrane skupine žensk. Najprej so izpostavljeni ključni vidiki neenakosti med spoloma, iz katerih izhajajo argumenti v prid uvedbi UTD. Nato je predstavljena kvalitativna raziskava, ki temelji na poglobljenih polstrukturiranih intervjujih in analizira potencial UTD za izboljšanje položaja izbranih skupin žensk v manj varnem socialno-ekonomskem položaju (brezposelne posameznice, prekarno zaposlene posameznice, matere iz enostarševskih družin, upokojenke, ki živijo same). Na podlagi življenjskih izkušenj sodelujočih ugotovljamo, da ima uvedba UTD velik potencial za izboljšanje položaja žensk iz izbranih skupin, pri čemer poudarjamo predvsem višjo kakovost življenja ter večje realne možnosti avtonomnega osebne odločanja in življenjskih izbir.

KLJUČNE BESEDE: univerzalni temeljni dohodek, ženske, neenakosti med spoloma, socialna varnost, kakovost življenja

Universal Basic Income and Women: An Analysis of Potential Impact

ABSTRACT

This article examines universal basic income (UBI) from a gender perspective, more closely examining the impact of the possible introduction of UBI on selected groups of women. We first highlight the key aspects of gender inequality that give rise to arguments in support of UBI. Second, we present a qualitative study based on in-depth semi-structured interviews, which analyses the potential held by UBI

to improve the position of specific groups of women in less secure social situations (unemployed women, precariously employed women, single mothers and retired women who live alone). Based on their life experiences, we find that the UBI holds great potential for improving the position of women in selected groups, with an emphasis on a higher quality of life and enhanced possibilities for autonomous decision-making and life choices.

KEY WORDS: *universal basic income, women, gender inequalities, social security, quality of life*

1 Uvod

Univerzalni temeljni dohodek (v nadaljevanju: UTD) je tako v Sloveniji kot tudi v tujini vedno bolj relevantna tema, ukrep pa je posledično deležen tudi vedno več raziskovalne pozornosti. Ideja sega v devetnajsto stoletje, podobne zamisli pod drugimi imeni pa so se pojavljale že pred tem (Van Parijs 2004; Standing 2017). Periodično denarno izplačilo, ki ga posamezniki prejemaajo brezpogojno, individualno, brez dodatnih zahtev glede dela, dohodkov ali premoženja (Basic Income Earth Network 2019), zaradi aktualnih družbenih sprememb, kot so fleksibilizacija in prekarizacija trga dela, visoka stopnja revščine, krčenje države blaginje, neučinkovitost pokojninskega sistema idr., postaja vedno bolj aktualno in se kaže kot odgovor na številne izzive v času kronične negotovosti.

Tudi med feminističnimi avtoricami so prisotni različni argumenti v prid ali proti njegovi uvedbi. Med pozitivnimi vplivi UTD na obstoječe neenakosti lahko izpostavimo premik v smeri priznavanja neplačanega dela, ki ga ženske opravljajo pogosteje in v večjem obsegu, zagotavljanje osnove za enakopravnejšo delitev gospodinjskih in skrbstvenih obveznosti med spoloma, zagotavljanje finančne in socialne varnosti neodvisno od trga dela, izboljšanje finančne neodvisnosti in avtonomije znotraj družine in partnerskih odnosov, razvoj osebnih potencialov idr. (McKay 2001: 103). Na drugi strani pa prevladuje predvsem pomislek, da UTD v praksi ne bo vplival na spolno delitev dela ali pa jo bo celo poglobil (Gheaus 2008; Robeyns 2001).

Način uvedbe in predvsem višina UTD se kažeta kot ključna za izpolnitev njegovih potencialov (Korošec 2010: 17; Pateman 2003: 3; Pateman 2004: 92; Šribar 2011: 217). Nekateri predlogi predvidevajo delni UTD oziroma njegovo postopno uvedbo (Korošec 2016). V tej obliki bi UTD z začetno nižjo vsoto lahko nadomestil obstoječe socialne prejemke, kar bi npr. odpravilo stigmatizacijo prejemnikov socialne pomoči, in hkrati dopuščal morebiten kasnejši dvig vsote. Na tem mestu lahko izpostavimo tudi selektivne predloge za uvedbo UTD, ki začasno opuščajo njegovo načelo univerzalnosti ter z namenom lažje in hitreje

postopne uvedbe UTD omejuje na določene targetirane skupine. Druga vrsta predlogov pa predvideva uvedbo UTD v višini, ki posameznici ali posamezniku omogoča skromno, a dostojno samostojno življenje (Korošec 2016). Čeprav ima UTD v nižji vsoti potencial za blaženje revščine in socialnih neenakosti, vzbuja ideja precej manj političnega in teoretskega interesa ter ima izrazito manjši demokratični potencial, če s svojo višino ne zagotavlja dostojnega samostojnega preživetja (Pateman 2004).

Prispevek izhaja iz teze, da bi uvedba UTD v višini, ki samostojno omogoča skromno, a dostojno preživetje, pomenila pozitiven vpliv na položaj žensk v družbi, saj bi delovala v smeri večje ekonomske in socialne neodvisnosti ter povečevanja možnosti za avtonomno odločanje o lastnih življenjskih poteh. UTD ima potencial, da ublaži (četudi ne odpravi) materialne pogoje za neenaka razmerja moči tako na trgu dela kot v gospodinjstvih, pri čemer je njegov učinek lahko še večji za tiste, ki jih socialne in ekonomske neenakosti ter neenakosti v distribuciji reproduktivnega dela še dodatno zadevajo (Vollenweider 2013: 36). V obstoječi literaturi na tem področju je v središču pozornosti še vedno plačano delo, pri čemer izkušnje žensk (in resnične priložnosti UTD za redefinicijo dela) pogosto ostajajo spregledane. Zato je njihove življenjske situacije še toliko bolj pomembno empirično raziskati.

V prvem delu prispevka izpostavljamo ključne vidike neenakosti med spoloma, iz katerih izhajajo argumenti v prid uvedbi UTD. V drugem delu predstavimo kvalitativno raziskavo,¹ ki analizira potencial UTD za izboljšanje položaja izbranih skupin žensk v manj varnem socialno-ekonomskem položaju (brezposelne posameznice, prekarno zaposlene posameznice, matere iz enostarševskih družin, upokojenke, ki živijo same). Na podlagi življenjskih izkušenj sodelujočih ugotovljamo, da ima uvedba UTD velik potencial za izboljšanje položaja žensk iz izbranih skupin, pri čemer izpostavljamo predvsem višjo kakovost življenja ter večje realne možnosti avtonomnega osebnega odločanja in izbire. V zaključku reflektiramo pomen naših ugotovitev in opozarjamo na ključne dileme.

2 UTD in ženske

Potencialni učinki UTD na neenakosti med spoloma niso enostavno predvidljivi, posledično pa smo tudi med feminističnimi avtoricami lahko pričali različnim argumentom za ali proti. Med argumenti v prid UTD na tem področju izstopajo večja finančna neodvisnost in avtonomija žensk ter s tem razporeditev moči znotraj razmerij in gospodinjstev ter potencial prejemka za odmik od vezanosti

1. Kvalitativna raziskava je bila izvedena v okviru magistrskega dela avtorice (Jagodic 2017) novembra 2017.

socialnih politik in sistemov na (plačano) delo (McKay 2001; McKay 2005; Zelleke 2011). Pri predvidevanju in analizi vpliva UTD na ženske ter na neenakosti med spoloma se tako poudarja (delno) priznavanje neplačanega domačega in skrbstvenega dela, ki ga ženske opravljajo pogosteje in v večjem obsegu, zagotavljanje osnove za enakopravnejšo delitev teh obveznosti med spoloma, zagotavljanje finančne in socialne varnosti zunaj tradicionalnega trga dela, zagotavljanje finančne neodvisnosti in avtonomije znotraj družine in partnerskih odnosov, izboljšanje motivacije za delo, razvoj osebnih potencialov ter pozitiven vpliv na medosebne odnose (McKay 2001: 103). Med argumenti proti pa prevladuje predvsem skrb, da UTD v praksi ne bo vplival na spolno delitev dela ali pa jo bo celo poglobil (Gheaus 2008; Robeyns 2001). Feministične avtorice hkrati kritizirajo v tem smislu skromno zastavljen domet UTD ter spregled potenciala za pretres trenutnega spolnega reda in za uveljavitev spolno nevtralnega demokratičnega državljanstva (McKay 2001; McKay 2007; Pateman 2003; Pateman 2004; Pateman 2010; Šribar 2011). UTD ima namreč tudi velik demokratični potencial, ki pa ga v javnih razpravah pogosto zasenčijo druga (enako pomembna) vprašanja, kot sta na primer zmanjševanje revščine in prekarizacija trga dela. Javna razprava in politike na področju neenakosti med spoloma pa se zlahka omejujejo na vprašanje neenakosti na trgu dela ter spregledajo potrebe po spremembah tudi drugod.

V navezavi na prekarizacijo trga dela je pogost argument v prid uvedbi UTD njegovo omogočanje t. i. varne prožnosti (ang. flexicurity). Ob aktualni prekarizaciji trga dela bi namreč zmanjšal odvisnost od plačane zaposlitve in povečeval možnosti svobodnega odločanja glede prostega časa, skrajšanih delovnikov, prekinitvev zaposlitvev idr. ter s tem omogočal pravičnejšo delitev plačanega in neplačanega dela znotraj gospodinjstev. To bi pomenilo pozitiven vpliv na medosebne odnose in razmerja moči znotraj gospodinjstev, na razvoj osebnih potencialov prihodnjih generacij, hkrati pa bi omogočalo aktivnost zunaj sfere plačanega dela in domene gospodinjstva, npr. v skupnosti, v prostovoljstvu, spodbudilo bi lahko tudi politično participacijo ter celo sprejemanje odgovornejših funkcij in nalog, ki jih veliko posameznic še vedno ne želi ali ne more prevzemati.

Družbeni problem, ki v splošnem pogosto služi kot argument v prid uvedbi UTD, je revščina. Ta je sicer širši socialni problem, ki pa je tudi zgovoren kazalnik neenakosti med spoloma. V letu 2017 je bila stopnja tveganja revščine v Sloveniji za ženske 14,5 %, za moške pa 12 % (Statistični urad RS 2019). Glede na starost in spol so bile tveganju revščine najbolj izpostavljene ženske, starejše od 59 let, med katerimi je bila stopnja tveganja revščine 19,5 % (med moškimi v tej starostni kategoriji pa 11,8 %). S starostjo se ta razkorak še povečuje, v starostni skupini nad 75 let je bila tako stopnja tveganja revščine med ženskami 26,5 % (med mo-

škimi pa 10,5 %) (Statistični urad RS 2019). Najvišjim stopnjam tveganja revščine so bila izpostavljena še gospodinjstva brez delovno aktivnih članov ali z delno delovno aktivnimi člani, samozaposlene in brezposelne osebe, upokojene ženske (pod pragom revščine je živelo 15,9 % upokojencev, od tega 54.000 žensk in 23.000 moških), najemniki stanovanj, osebe z največ osnovnošolsko izobrazbo ter enočlanska in enostarševska gospodinjstva (med katerimi je velika večina družin, kjer je starš mama) (Intihar 2018). Enostarševska gospodinjstva so na splošno dodatno izpostavljena revščini in socialni izključenosti, matere iz enostarševskih družin pa se še pogosteje soočajo tudi z brezposelnostjo, zaposlitvami za krajši delovni čas in so v povprečju manj izobražene (Ruggeri in Bird 2014).

Pogosto je izpostavljena tudi situacija na trgu dela, ki jo z vidika neenakosti med spoloma zaznamujejo plačna vrzel med spoloma (ki skozi leta v Sloveniji v primerjavi z drugimi evropskimi državami sicer ostaja razmeroma nizka), spolna segregacija, višje stopnje in daljša obdobja brezposelnosti med ženskami, pogostejša vključenost v prekarne oblike zaposlitev, bolj negotovi prehodi iz izobraževanja na trg delovne sile in podprezentiranost žensk na vodstvenih položajih. Posledica naštetega (ter predvsem neplačanega neformalnega dela, družinskih obveznosti, posledičnih odsotnosti s trga dela in tudi nižjih stopenj izobrazbe v preteklosti) sta tudi feminizacija revščine med starejšimi (glej Saražin Klemenčič 2012) in pokojninski razkorak (glej Hrženjak 2016a). Slednji je v Sloveniji v letu 2012 znašal 24 % (Burkevica in dr. 2015).

Ženske so tudi v Sloveniji še vedno tiste, ki v povprečju opravljajo več neplačanega gospodinjanskega in skrbstvenega dela (European Institute for Gender Equality 2019), ki družbeno ni priznано oziroma vrednoteno. Delitev neplačanega dela pri nas ostaja spolno zaznamovana skozi desetletja kljub socialističnemu poudarku na javni enakopravnosti žensk in postranzicijski modernizaciji, ki se kaže v razmeroma egalitarističnih vrednotah (Kuhar 2009). Čeprav imamo v Sloveniji že dolgo zgodovino zaposlovanja žensk za polni delovni čas, še zmeraj ni prišlo do enakopravne delitve neplačanega dela med spoloma in tudi prehod iz socializma v demokracijo ni vključeval spremembe spolnih vlog, vsakodnevnih spolno zaznamovanih praks ter odnosov znotraj družin in gospodinjstev (Jalušič 1999). Kombinacija s sodobnimi družbenimi spremembami in spremembami na trgu delovne sile, torej z vse bolj zahtevnimi delovnimi pogoji, prekarizacija in naraščajoče negotovosti v kombinaciji z zakoreninjenimi spolnimi neenakostmi pa niso ugodne za enakomernejšo delitev domačega in skrbstvenega dela (Humer in Kuhar 2010: 93).

Aktualni sistemi socialne varnosti so ključno vezani na plačano delo, plačana zaposlitev pa je edina družbeno priznana kot »delo«. Druge aktivnosti, ki jih tradicionalno v veliki meri opravljajo ženske, ostajajo spregledane, prepričanja

o »delu«, »moškosti« in »ženskosti« ostajajo močne družbene sile, moški pa glede neplačanega dela obveljajo za »free-riderje« (Pateman 2003: 15–16). V tem kontekstu je pomemben tudi razkorak med vrednotami in percepcijo (egalitarnosti in enakomerne delitve dela) ter prakso (spolno specifične delitve dela).² Skrb za otroke, starejše in osebe z ovirami je eden izmed glavnih razlogov za odsotnosti žensk s trga delovne sile (European Institute for Gender Equality 2016). Hkrati so ženske v Evropski uniji – predvsem zaradi opravljanja skrbstvenega dela – kar štirikrat verjetneje vključene v zaposlitev s skrajšanim delovnim časom (European Institute for Gender Equality 2016: 35). Tudi v Sloveniji je več žensk kot moških zaposlenih za krajši delovni čas, v letu 2018 je bilo v zaposlitev s skrajšanim delovnim časom vključenih 5,9 % moških in 14,3 % žensk, razlika med spoloma v deležu zaposlitve s skrajšanim delovnim časom pa v zadnjih letih narašča (Eurostat 2019a). Prav tako je več žensk kot moških v zaposlitev s skrajšanim delovnim časom vključenih neprostovoljno (Eurostat 2019b). Ženske pogosteje opravljajo skrbstveno delo in hkrati tudi težje usklajujejo skrbstvene obveznosti s plačano zaposlitvijo (Eurofound 2018). In čeprav večino skrbstvenega dela še vedno predstavlja skrb za otroke, je pomembno izpostaviti tudi ogromno količino neformalne oskrbe starejših in oseb z ovirami, ki jo v večini zagotavljajo starejše ženske (Colombo et al. 2011; Eurofamcare 2006; Eurofound 2018). Njihova situacija je še posebej relevantna, saj v Sloveniji sistem skrbi za starejše (v nasprotju s sistemom skrbi za otroke) sledi načelom refamilizacije, privatizacije in rezidualnosti ter se spreminja v smeri od države k družini tako z vidika storitev kot z vidika stroškov (Hrženjak 2016b: 1496).

Pogostejša odsotnost s trga dela, višje stopnje vključenosti v zaposlitve s skrajšanim delovnim časom, pogostejše težave z usklajevanjem službenih in zasebnih (predvsem skrbstvenih) obveznosti, odrekanje napredovanjem idr. so odraz spolno nesimetrične delitve skrbstvenega dela in rezultirajo v socialnih in ekonomskih neenakostih med spoloma skozi življenje in v starosti. Slednje se nalagajo skozi celoten življenjski potek in so v Sloveniji precejšnje, ugotavljamo pa jih s pokojninskim razkorakom in s stopnjami tveganja revščine v starosti (glej Hrženjak 2016; Leskošek v Ule in dr. 2018). UTD v tem kontekstu z odklikom od sedanje vezanosti sistemov socialne varnosti na plačano delo ponuja priložnost za spremembe.

Poleg navedenih potencialov UTD za zmanjševanje neenakosti med spoloma na področju plačanega in neplačanega dela avtorice opozarjajo na pomen UTD kot priložnosti za pretres spolnega reda in demokratičnega državljanstva v

2. Kot so pokazale raziskave o očetovstvu (Rener in dr. 2008), je v Sloveniji spolno specifična delitev skrbstvenega in domačega dela močno povezana z družbeno konstrukcijo materinstva kot primarne starševske vloge.

sedanjem kapitalističnem sistemu (Pateman 2010; Šribar 2011). UTD bi namreč zagotovil materialno osnovo za participacijo v družbi za vse in bi hkrati predstavljal simbolno potrditev enakosti vseh članov družbe – tudi zato, ker bi zmanjšal stigmatizacijo zaradi odvisnosti od nekoga drugega (tradicionalno žensk od moških) ali od socialne države. UTD ima velik potencial za razgradnjo tradicionalnih pojmovanj »ženskosti« in »moškosti«, in sicer predvsem zaradi odmika od središčnosti plačanega dela. Vsaj do neke mere bi UTD lahko priznal velike količine neplačanega dela (žensk), vendar ne vemo, ali bi ga lahko izenačil s statusom zaposlitvenega dela (moških). V navezavi na tradicionalne spolne vloge ima ukrep potencial za razgradnjo tradicionalne konstrukcije moškosti v navezavi na koncept plačanega dela, kar pa ni tako samoumevno za tradicionalno žensko spolno vlogo (Šribar 2011: 215). Ta namreč običajno poleg zaposlitve vključuje tudi skrbstveni in gospodinjski angažma, kar korespondira s podprezentirano v javnem življenju in na odločevalskih pozicijah, izhajajoč iz pojmovanj o naravnih ženskih in moških vlogah (Šribar 2011: 215). Trditev, da bi UTD že zgolj z delnim priznanjem neplačanega neformalnega reproduktivnega dela prispeval dovolj k zmanjšanju neenakosti med spoloma in k družbeni enakosti žensk, torej ni dovolj. Tudi feministične avtorice izražajo zadržke, da bi to lahko dodatno utrdilo uveljavljene tradicionalne spolne vloge in razmerja ter tako ne bi avtomatično ponudilo zadostne osnove za osebno avtonomijo in enakovredno participacijo v družbenem življenju.

3 Metodologija

Članek temelji na rezultatih kvalitativne raziskave, izvedene novembra 2017. Na podlagi analize različnih vidikov neenakosti med spoloma so bile identificirane skupine žensk, za katere bi potencialna uvedba UTD lahko pomenila pomembno življenjsko spremembo. Glede na te zaključke je bil določen vzorec, vključen v raziskavo, ki je obsegala devet polstrukturiranih poglobljenih intervjujev. Glavni razlog za izbor individualnih polstrukturiranih intervjujev kot kvalitativne raziskovalne metode je dejstvo, da primarni namen raziskave ni bil nikakršno posploševanje, temveč pridobitev globljega vpogleda v življenjske situacije sodelujočih. Na podlagi njihovih izkušenj smo želeli odgovoriti na raziskovalno vprašanje, kako bi uvedba UTD vplivala na življenje izbranih skupin žensk v manj varnem socialno-ekonomskem položaju (brezposelne posameznice, prekarno zaposlene posameznice, matere iz enostarševskih družin, upokojenke, ki živijo same). Zavedamo se širine in kompleksnosti proučevanja vpliva UTD na neenakosti med spoloma, vendar se naša kvalitativna analiza osredotoča na potencialne, ki jih UTD predstavlja za omenjene skupine.

Vzorec je bil oblikovan na podlagi namenskega vzorčenja in z metodo snežne kepe oziroma vzorčenja preko socialnih mrež. Vanj je bilo vključenih devet posameznic, starih od šestindvajset do štiriinosemdeset let, med njimi dve brezposelni iskalki prve zaposlitve, dve prekarno zaposleni posameznici, dve že dalj časa upokojeni in živita sami (obe sta bili v preteklosti tudi materi samohranilki) ter tri matere iz enostarševskih družin. Sodelujoče so bile z vidika stopnje in smeri izobrazbe ter vključenosti v različna dela in poklice zelo heterogena skupina. Poleg starosti, izobrazbe in statusa na trgu delovne sile so se posameznice med seboj razlikovale tudi v stanovanjski situaciji ter vključenosti v različne tipe družin in gospodinjstev. Večina sodelujočih je živela v urbanih območjih.

Vsebina intervjujev je obsegala tri tematske sklope. Prva dva sklopa vprašanj sta bila krajša in sta se nanašala na osebno življenjsko situacijo vključenih posameznic ter na neenakosti med spoloma. Tretji, najpomembnejši in najobsežnejši sklop vprašanj se je nanašal na UTD (seznanjenost in poznavanje UTD, stališča in naklonjenost do UTD, življenjska situacija in osebne izbire v navezavi na UTD, kakovost življenja, primerjave z obstoječimi socialnimi ukrepi in mehanizmi ter izpostavljenost UTD v medijih).

Intervjuji so bili zabeleženi v avdio obliki in v prvi fazi obdelave podatkov transkribirani. Vsebinsko so bili podatki analizirani s tematsko analizo po načelih odprtega kodiranja. Pri načrtovanju in izvedbi kvalitativne analize smo sledili izbranim smernicam za kvalitativno analizo (Mesec 1998). Z namenom ohranjanja anonimnosti sodelujočih so njihovi citati v nadaljevanju pospremljeni z izmišljenimi imeni. Preostali navedeni podatki so resnični, vendar ne razkrivajo identitet intervjuvank.

4 Rezultati

Na podlagi opravljenih poglobljenih polstrukturiranih intervjujev smo analizirali vplive UTD na življenje izbranih skupin žensk in identificirali potencialne, ki jih ima UTD za izboljšanje njihovega položaja. Med problemi, na katere bi potencialna uvedba UTD pozitivno vplivala, je bila identificirana stanovanjska problematika (tudi v navezavi na medosebne in družinske odnose), izbire glede šolanja in študija, izbire in prisile glede zaposlovanja, prekarizacija (pri mlajših pogosto v navezavi na socialno in ekonomsko neodvisnost), življenjski standard in dostopnost materialnih dobrin, kakovost življenja, stres in zdravje posameznice ter predvsem možnost avtonomnega osebnega odločanja in izbire.

Stanovanjska problematika se je tekom intervjujev pojavljala z roko v roki z razmerami na trgu dela in splošno socialno-ekonomsko situacijo. Najpodrobneje in najbolj osebno se tematika dotika brezposelnih in prekarno zaposlenih mlajših

intervjuvank, za katere bi prejemanje UTD pomenilo hitrejšo in lažjo finančno in socialno osamosvojitve. V intervjujih s starejšimi sodelujočimi pa podobno izstopajo situacije njihovih otrok, vnukov, drugih družinskih članov ali znancev, ki odražajo nedostopnost stanovanj mladim, splošno pomanjkanje stanovanj na trgu, (pre) visoke najemnine, nezmožnost nakupa stanovanj kot posledico prenizkih ali nerednih dohodkov in nestalnih oblik zaposlitev ter tudi vpliv navedenega na kakovost življenja, slabše možnosti socialne in finančne neodvisnosti ter na ustvarjanje družine. Pogosto je bila izpostavljena tudi stanovanjska problematika upokojenk z nizkimi dohodki.

Poleg stanovanjske problematike smo kot področje, na katero bi uvedba UTD imela znaten vpliv, identificirali osebne izbire glede študija in šolanja. Konkretnije, za mlajše intervjuvanke bi zagotovljena socialna in finančna varnost, ki jo predstavlja UTD, pomenila možnost opustitve dela prek študentskega servisa, ki se ne nanaša na njihovo stroko. Tako bi precej manj trpel njihov študij, kateremu bi se lahko učinkoviteje posvetile in ga morda zaključile v krajšem času. Primeri so prisotni tako v izkušnjah sodelujočih kot njihovih bližnjih. Med starejšimi sodelujočimi pa je na podlagi lastnih življenjskih izkušenj prisotno zavedanje o pomenu tovrstne finančne stabilnosti za lažje končanje šolanja ali njegovo nadaljevanje na višjih stopnjah, kar nekaterim zaradi slabših materialnih okoliščin ni bilo omogočeno. UTD se v tem kontekstu kaže kot orodje resnične možnosti izbire glede študijske in karijerne poti v nasprotju s trenutno (s finančnimi zmožnostmi) omejenimi izbirami.

Pomemben je tudi izpostavljen vpliv na karijerne izbire posameznic. Za nekatere bi finančna in socialna varnost, ki jo zagotavlja UTD, pomenila lažje odločanje za dodatno usposabljanje ali prekvalifikacijo, predvsem pa vse udeleženske izpostavljajo možnost izbire zaposlitve in delovnih pogojev, ki bi jo s to varnostjo pridobili posamezniki, odrešeni prisil pri sklepanju delovnih razmerij. V tem kontekstu je UTD prepoznan predvsem kot možnost izhoda iz slabih delovnih razmer, tudi brez vnaprej zagotavljenega drugega delovnega mesta, saj zagotavlja mesečno pokrite nujne življenjske stroške tudi v odsotnosti rednega plačila za delo. Nadalje predstavlja tudi možnost za uresničenje svojih idej ali lastno podjetniško pot ter lahko potencialno vpliva na razmišljanje in sproščenost posameznika, ki bi lahko tudi slabše plačana dela opravljal z več mirnosti. Obenem bi to za nekatere lahko pomenilo tudi več kakovostno preživetega prostega časa in več časa z družino. Hkrati pa nekatere udeleženske UTD vidijo kot orodje pritiska na delodajalce za izboljšanje delovnih razmer ali zvišanje plač zaradi večje svobode izbire posameznika. Večkrat je namreč izpostavljeno prepegosto opravljanje dela iz nuje oziroma potrebe po preživetju.

Ko imaš ti finančno stabilnost, ti lahko razmišljaš drugače. Tebe ne skrbitijo osnovne preživetvene stvari, ne razmišljaš o tem, kako boš kruh kupil.

Imaš eno osnovo in imaš potem lahko vizije čisto drugačne (Mateja, 41 let, mama iz enostarševske družine).

Dosti več bi lahko bila doma, kakor sem bila. Jaz sem takrat delala tudi dve, tri izmene. Ko so bile ta male manjše, sem dostikrat podaljševala pa sobote delala. Valjda, denar smo rabile. In posledično me ni bilo doma. Včasih sem se morala odločiti, ali bom s ta malima dvema ali bom šla v službo (Vlasta, 46 let, mama iz enostarševske družine).

Vse sodelujoče izražajo nezadovoljstvo nad prekarizacijo trga dela in posledično vedno nižjimi stopnjami socialne varnosti, hkrati pa prepoznavajo potencial, ki ga ima UTD na tem področju. To izrazito velja za mlajše intervjuvanke, tako prekarno zaposlene kot brezposelne, ki jim vedno bolj prekaren trg dela in posledično nestabilne oblike zaposlitev določajo življenjsko situacijo. V tem kontekstu je UTD prepoznan kot orodje za zagotovitev minimalne socialne varnosti in življenjskega standarda v času prekarizacije dela in življenja.

Zdaj z UTD bi jaz vedela, da je to moja finančna varnost, da jaz lahko pokrijem stroške in zraven še delam in mi ostane nek zaslužek. Ne pa da sem potem na koncu meseca, ko delaš ko budala, v minusu. Jaz mislim, da to bi lahko bila dejansko neka varovalka. Sistemska varovalka, tudi za prekarizacijo (Ajda, 26 let, prekarno zaposlena).

Tudi v povezavi z omenjenim izstopa pozitiven vpliv, ki bi ga UTD imel na kakovost življenja. To lahko trdimo za vse sodelujoče, ne glede na njihovo starost ali življenjsko situacijo. Opredeljeni so bili različni vidiki izboljšanja kakovosti življenja, vse od navedene socialne varnosti, sproščenosti, odsotnosti stresa pa do posledično boljšega zdravja in izboljšanih medsebojnih odnosov.

Pač men bi to rešilo stres, ker se mi kdaj zgodi, da ne morem spati, ker ne vem, če bom imela un keš za preživet. To vse potegne za sabo. Ker itak večina bolezní trenutno je pač zaradi stresa. Se mi zdi, da bi to neko obče zdravje izboljšal. In mentalno zdravje ljudi (Ajda, 26 let, prekarno zaposlena).

Imaš eno tisto varnostno mrežo, sproščenost (Petra, 26 let, prekarno zaposlena).

Predvsem pa je pomembno poudariti pomen UTD za možnosti avtonomne izbire posameznice. Pri vseh udeleženkah je neposredno ali posredno izražen pozitiven vpliv, ki bi ga UTD imel na možnosti avtonomnih življenjskih izbir, kar je utemeljeno tako na splošno kot s konkretnimi primeri. O tem potencialu sodelujoče razmišljajo skozi splošno izboljšanje življenjskega standarda kakor tudi skozi primerjave trenutnih možnosti in izbir znancev in bližnjih v slabši finančni

situaciji v primerjavi s tistimi v boljši finančni situaciji. Primeri se nanašajo na izbire glede študija, karierne poti, konkretnih zaposlitev, delitve obveznosti znotraj gospodinjstva, delovnega časa idr., prepoznavajo pa tudi pomen UTD za bolj izenačeno izhodišče in bolj enake možnosti vseh ne glede na druge osebne okoliščine.

5 Razprava in sklep

UTD je eden redkih ukrepov, ki naslavlja spolne in razredne neenakosti tako v javni kot v zasebni sferi ter hkrati posega tako v neenakosti pri delitvi reproduktivnega dela kakor tudi v neenakosti na trgu dela in njihove posledice (Vollenweider 2013: 39). Ob pregledu obstoječe literature, pa tudi na podlagi izvedene raziskave lahko trdimo, da je za predvidevanje specifičnih učinkov ukrepa potrebna obširnejša empirična podlaga, in sicer v navezavi na višino prejemka, spremljajoče ukrepe glede drugih socialnih prejemkov in davčnih sprememb, predvsem pa je pomembno zbrati še več empiričnih podatkov o potencialnih učinkih UTD na kakovost življenja in življenjski standard različnih družbenih skupin (Robeyns 2008: 4). Ker je njegov potencial še pomembnejši za tiste skupine, ki v večji meri doživljajo socialne in ekonomske neenakosti ter neenakosti v sferi reproduktivnega dela, je ključno zbrati več podatkov o njihovih življenjskih situacijah in izkušnjah.

Predstavljena kvalitativna študija je prispevek v tej smeri. Med analiziranimi konkretnimi vplivi UTD na življenje izbranih skupin žensk izstopajo možnosti za učinkovitejše reševanje stanovanjske problematike (tudi v navezavi na medosebne in družinske odnose), več resnične izbire glede šolanja in študija, več izbire in manj prisile glede zaposlovanja, večja socialna in finančna varnost kljub vse večji prekarizaciji, izboljšan življenjski standard, višja kakovost življenja, manj stresa (predvsem zaradi negotove socialne in finančne situacije, zaposlitve ipd.) in izboljšano zdravje posameznice, predvsem pa večja realna možnost avtonomnega osebnega odločanja in izbire. S poglobljenim vpogledom v življenjske situacije in izkušnje izbranih skupin žensk raziskava ponudi vsebinsko zanimivo izhodišče za nadaljnjo razširitev prepotrebne empirične podlage argumentom v prid uvedbi UTD. Pomembna omejitev izbranega kvalitativnega pristopa je v ozkem fokusu na življenjske situacije sodelujočih. Zaključki analize sicer ponujajo poglobljen vpogled v njihove izkušnje, vendar onemogočajo kakršnokoli sploševanje zaključkov na širšo populacijo. Vsebinsko bi bilo raziskovanje smiselno razširiti predvsem z vidika povečevanja avtonomije na področju življenjskih izbir, kar je ključni prispevek raziskave, ter na področju spolnih vlog in delitve neplačanega dela, kar lahko izpostavimo kot pomanjkljivost raziskave.

UTD bi posameznicam in posameznikom olajšal vstop ali izstop iz izkoriščevalskih, nezdravih, poniževalnih razmerij in odnosov na trgu dela ali v osebnem življenju, saj bi jim ponudil trdnejšo pogajalsko osnovo ter več avtonomije in osebne svobode. Zagotovljen minimalen življenjski standard bi prav tako pomembno izboljšal pogoje za družbeno in politično participacijo (Pateman 2004: 8). Identificirani potenciali bi se sicer lahko nanašali na oba spola, izrazit potencial UTD za zmanjševanje neenakosti med spoloma pa v veliki meri izhaja iz načela individualnosti. V nasprotju z nekaterimi drugimi socialnimi prejemki se UTD izplačuje posameznicam in posameznikom neodvisno od razmerij in dohodkov v gospodinjstvu, kar je ključno za naslavljanje in priznavanje ogromnih količin neplačanega neformalnega skrbstvenega dela, ki ga v večini opravljajo ženske. Uvedba pravice do zagotovljenega temeljnega dohodka, individualno in neodvisno od položaja na trgu dela, bi pomembno vplivala na njihove življenjske izbire in zagotovila osnovo za premišljanje razmerij moči znotraj gospodinjstev (McKay 2001: 103). A ker na osebne odločitve posameznic ne vplivajo zgolj ekonomski pogoji, tudi to ni zagotovilo za enake možnosti in priložnosti.

Trg dela je prepleten z družbeno organizacijo skrbi, politike prožnosti trga dela pa vedno bolj utrjujejo normo idealnega delavca, ki je brez skrbstvenih obveznosti in se lahko prilagaja zahtevam delodajalca, zaradi česar se posameznice s skrbstvenimi obveznostmi na trgu dela soočajo s številnimi omejitvami, ki imajo zanje tudi negativne ekonomske posledice (Hrženjak 2018). Izhod iz plačane zaposlitve, predčasno upokojevanje zaradi skrbi za druge, sprejemanje atipičnih oblik zaposlitve idr. vplivajo na priložnosti na trgu dela, dohodek, tveganje revščine in socialno izključenost tako v sedanjosti kot v starosti. Zato je še toliko bolj pomembno vse to prepoznati kot posledico družbenih pričakovanj in delovanj na strukturni ravni, in ne zgolj kot osebno izbiro posameznic, ki opravljajo skrbstveno delo. V razpravi o UTD se pogosto izpostavljajo pomisleki o pojavu t. i. free-riderjev zgolj v navezavi na plačano delo, medtem ko feministične avtorice izpostavljajo precej večjo razširjenost tega pojava v zasebni sferi (Fraser 1994; Pateman 2004; Pateman 2010).

Poleg premika v smeri izboljšanja ekonomske situacije je torej pomembno prepoznanje pomena in obsega neplačanih aktivnosti (gospodinjškega dela, skrbstvenega dela, prostovoljnega udejstvovanja idr.), a tudi premislek o spolno pogojenih družbenih strukturah in pričakovanjih, ki vplivajo na odločitve posameznic. McLean (2015) nadalje opozarja, da se debata o uvedbi UTD preozko fokusira na priznanje velikih količin neplačanega dela, ki ga opravljajo ženske, pri čemer se zanemarijajo tudi nekateri drugi vidiki neenakosti med spoloma (predvsem medpresečnost spola, razreda in rase), ki so še posebej pomembni za bolj ranljive skupine žensk (problemi, kot so revščina, izkoriščanje neenakih

razmerij moči na trgu dela in v družini) in zagovarja večdimenzionalen pristop k proučevanju neenakosti med spoloma, ki bi razširil razpravo in še dodatno okrepil argumente v prid uvedbi UTD (McLean 2015).

Strah, da bi UTD še dodatno utrdil spolno delitev dela, je bolj utemeljen, če govorimo o UTD nižje višine, ki bi omilil revščino najšibkejših, ne bi pa omogočal preišljevanja strukturnih povezav med javno in zasebno spolno delitvijo dela (Pateman 2004: 101). Kot trdi Van Parijs, »prava svoboda« namreč ne pomeni zgolj pravice, da nekaj počnemo, temveč tudi sredstva za to (Van Parijs 1997). Še vedno ni popolnoma jasno, do kakšne mere bi UTD v praksi vplival na zmanjševanje neenakosti med spoloma, zato med feminističnimi avtoricami prevladuje mnenje, da bi ga bilo treba dodatno podpreti z različnimi politikami enakosti. Predvsem pa je jasno, da je treba razpravo o vplivu uvedbe UTD na neenakosti med spoloma izraziteje vpeti v splošno razpravo o UTD.

SUMMARY

Universal basic income (UBI) is an increasingly relevant topic in Slovenia and abroad, and is therefore receiving more and more research attention. As a periodic cash payment, delivered on an individual basis to all members of a community, without any means test or work requirements (Basic Income Earth Network 2019), it could present a response to the many challenges in the times of chronic uncertainty.

The article examines UBI from a gender perspective, focusing further on the impact of its potential introduction on selected groups of women. It derives from the assumption that the introduction of UBI at a level sufficient for decent independent living would have a positive impact on the position of women, as it would increase their autonomy and enable truly independent decision-making. UBI has a big potential for alleviating the material conditions of unequal power relations within the market as well as in the domestic sphere and its impact could be potentially even greater for women most affected by social and economic inequalities and inequalities in the distribution of reproductive work (Vollenweider 2013: 36). Therefore, it is crucial to gather empirical information about their life situations and experiences.

In this article, we firstly highlight the key aspects of gender inequality, which give rise to arguments supporting the introduction of UBI. On the one hand, references to gender inequalities in the basic income literature mainly focus on recognizing the value of large amounts of unpaid household and care work, mostly performed by women, providing the basis for more equal sharing of those tasks, providing financial security outside the labour market, improving financial

independence and autonomy within households and partnerships and enabling the development of individual's potentials (McKay 2001: 103). On the other hand, the prevailing concern is that UBI will not, in practice, affect the gender division of labour or may even reinforce it (Gheaus 2008; Robeyns 2001).

Secondly, we present a qualitative study which analyses the potential of UBI for improving the position of specific groups of women in less secure social situations (unemployed women, precariously employed women, single mothers and retired women, who live alone). For the purpose of the research, nine semi-structured in-depth interviews were conducted with representatives of previously identified groups of women. The sample was formed through purposive sampling, using snowball sampling and sampling through social networks. The data were analysed with thematic analysis.

Based on life situations and experiences of the participants, we find that the introduction of UBI has great potential for improving the position of women from selected groups, with emphasis on a higher quality of life and greater possibilities for autonomous decision-making and life choices. Among others, the positive impacts include better opportunities for effective resolution of housing issues (also in relation to interpersonal and family relations), more choices and less constraints regarding education and employment, greater social and financial security in spite of increasing precarisation, improved standard of living, improved individual health and less stress (mainly caused by insecure social and economic conditions, bad working conditions, insecure employment, etc.). For younger participants, UBI is crucially linked to social and financial independence (from their families of origin), specifically in relation to employment insecurity. In this context, UBI was interpreted as a safety mechanism and a tool for maintaining personal dignity and independence.

In the conclusion, we reflect on our findings and highlight some of the dilemmas regarding the impact of UBI on gender inequalities, mainly in relation to gender division of unpaid household and care work. The fear of UBI further strengthening the gender division of labour seems more justified in the case of a lower amount of UBI, which could alleviate poverty, but would not allow for the rethinking of the structural connections between the public and private gender division of labour (Pateman 2004: 101).

Literatura

- Basic Income Earth Network (2019): About Basic Income. Dostopno prek: <http://basicincome.org/basic-income/> (15. 12. 2019).
- Fraser, Nancy (1994): After the Family Wage. *Gender Equity and the Welfare State. Political Theory*, 22 (4): 591–618.
- Gheaus, Anca (2008): Basic Income, Gender Justice and the Costs of Gender-Symmetrical Lifestyles. *Basic Income Studies*, 3 (3): 1–8.
- Hrženjak, Majda (2016a): Ekonomska neenakost žensk z vidika spolnega pokojninskega razkoraka. *Revija za delovno pravo in pravo socialne varnosti – Delavci in delodajalci*, XVI (4): 609–625.
- Hrženjak, Majda (2016b): Primerjava sistemov skrbi za otroke in starejše v Sloveniji v kontekstu politik defamilizacije in refamilizacije. *Teorija in praksa*, 53 (6): 1484–1501.
- Hrženjak, Majda (ur.) (2018): Razsežnosti skrbstvenega dela. Ljubljana: Sophia.
- Humer, Živa, in Kuhar, Metka (2010): Domače in skrbstveno delo ter odnosi med spoloma: stare zgodbe v novih preoblikah? *Družboslovne razprave*, 26 (64): 81–96.
- Intihar, Stanka (2018): Stopnja tveganja revščine v 2017 nekoliko nižja (13,3 %), prag tveganja revščine višji kot v 2016. Dostopno prek: <https://www.stat.si/StatWeb/news/Index/7464> (15. 12. 2019).
- Jagodica, Ana (2017): Univerzalni temeljni dohodek in ženske: možnosti, priložnosti, ovire (magistrsko delo). Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska_dela_2/pdfs/mb22_jagodica-ana.pdf (15. 12. 2019).
- Jalušič, Vlasta (1999): Women in Post-Socialist Slovenia: Socially Adapted, Politically Marginalized. V S. P. Ramet (ur.): *Gender politics in the Western Balkans – women and society in Yugoslavia and the Yugoslav successor states*: 109–131. Pennsylvania: The Pennsylvania State University.
- Korošec, Valerija (2010): Predlog UTD v Sloveniji – zakaj in kako? *Delovni zvezki Urada RS za makroekonomske analize in razvoj*, 19 (6): 1–49.
- Korošec, Valerija (2016): What should the level of basic income be in 24 European & OECD countries? Dostopno prek: <https://basicincome.org/news/2016/06/what-should-the-level-of-basic-income-be-in-24-european-oecd-countries/> (15. 12. 2019).
- Kuhar, Metka (2009): Stališča o spolnih vlogah, delitvi dela ter usklajevanju družinskega in poklicnega življenja v Sloveniji: Starostne, spolne in izobrazbene razlike. *Socialna pedagogika*, 13 (4): 311–333.
- Leskošek, Vesna (2018): Perspektiva življenjskega poteka pri analizi revščine starejših žensk. V M. Ule, T. Kamin in A. Švab (ur.): *Zasebno je politično. Kritične študije vsakdanjega življenja*: 208–217. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- McKay, Ailsa (2001): Rethinking Work and Income Maintenance Policy: Promoting Gender Equality through a Citizens' Basic Income. *Feminist Economics*, 7(1): 97–118.
- McKay, Ailsa (2005): *The Future of Social Security Policy: Women, Work and a Citizens' Basic Income*. Abingdon: Routledge.

- McKay, Ailsa (2007): *Why a citizens' basic income? A question of gender equality or gender bias.* *Work, employment and society*, 21(2): 337–348.
- McLean, Caitlin (2015): *Beyond Care: Expanding the Feminist Debate on Universal Basic Income.* WiSE Working Paper Series No. 1. Glasgow: WiSE Research Centre.
- Mesec, Blaž (1998): *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu.* Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Pateman, Carole (2003): *Freedom and Democratization: Why Basic Income is to be Preferred to Basic Capital.* V J. De Wispelaere, K. Dowding in S. White (ur.): *The Ethics of Stakeholding*: 130–148. London: Palgrave Macmillan.
- Pateman, Carole (2004): *Democratizing Citizenship: Some Advantages of a Basic Income.* *Politics & Society*, 32 (1): 89–105.
- Pateman, Carole (2010): *Garantir la citoyenneté des femmes: l'indifférence et autres obstacles.* *Revista Crítica de Ciências Sociais*, 89: 29–40.
- Reber, Tanja, Humer, Živa, Žakelj, Tjaša, Vezovnik, Andreja, in Švab, Alenka (2008): *Novo očetovstvo v Sloveniji.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Robeyns, Ingrid (2001): *Will a Basic Income do Justice to Women? Analyse und Kritik*, 23 (1): 88–105.
- Robeyns, Ingrid (2008): *Introduction: Revisiting the Feminism and Basic Income Debate.* *Basic Income Studies*, 3 (3): 1–6.
- Standing, Guy (2017): *Basic Income: And How We Can Make It Happen.* London: Penguin Random House.
- Saražin Klemenčič, Ksenija (2012): *Izpostavljenost revščini med starejšimi ženskami v Sloveniji. Kakovostna starost*, 15 (2): 28–34.
- Šribar, Renata (2011): *Koliko svobode za ženske?: UTD kot pogoj spremembe spolnega režima.* V I. Pribac in V. Korošec (ur.): *UTD v Sloveniji: premisleki, stališča, dokumenti*: 213–223. Ljubljana: Založba Krtina.
- Van Parijs, Philippe (1997): *Real freedom for all: what (if anything) can justify capitalism?.* Oxford: Clarendon.
- Van Parijs, Philippe (2004): *Temeljni dohodek za vse.* V I. Pribac (ur.): *Brezplačno kosilo za vse? Predlog univerzalnega temeljnega dohodka*: 19–37. Ljubljana: Založba Krtina.
- Vollenweider, Camila (2013): *Domestic Service and Gender Equality: An Unavoidable Problem for the Feminist Debate on Basic Income.* *Basic Income Studies*, 8 (1): 19–41.
- Zelleke, Almaz (2011): *Feminist Political Theory and the Argument for an Unconditional Basic Income.* *Policy and Politics*, 39 (1): 27–42.

Viri

- Burkevica Ilze, Humbert, Anne Laure, Oetke, Nicole, in Paats, Meerle (2015): *Gender gap in Pensions in EU: Research note to the Latvian Presidency.* Vilnius: European Institute for Gender Equality. Dostopno prek: <https://eige.europa.eu/publications/gender-gap-pensions-eu-research-note-latvian-presidency#downloads-wrapper> (15. 12. 2019).

- Colombo, Francesca, Llena-Nozal, Ana, Mercier, Jérôme, in Tjadens, Frits (2011): *Help Wanted? Providing and Paying for Long-term Care*. Paris: OECD Publishing.
- Eurofamcare (2006): *Services for Supporting Family Carers of Dependent Older People in Europe: The Trans-European Survey Report*. Dostopno prek: <https://www.ukc.de/extern/eurofamcare/publikationen.php> (15. 12. 2019).
- Eurofound (2018): *Striking a balance: Reconciling work and life in the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostopno prek: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef18065en.pdf (15. 12. 2019).
- European Institute for Gender Equality (2016): *Poverty, gender and intersecting inequalities in the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostopno prek: <https://eige.europa.eu/publications/poverty-gender-and-intersecting-inequalities-in-the-eu> (15. 12. 2019).
- European Institute for Gender Equality (2019): *Gender Equality Index 2017. Time Indicators in Slovenia*. Dostopno prek: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2015/domain/time/SI> (15. 12. 2019).
- Eurostat (2019a): *Part-time employment as percentage of the total employment, by sex and age (%)*. Dostopno prek: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/lfsq_eppga (15. 12. 2019).
- Eurostat (2019b): *Involuntary part-time employment as percentage of the total part-time employment, by sex and age (%)*. Dostopno prek: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/lfsa_eppgai (15. 12. 2019).
- Ruggeri, Kai, in Bird, Chloe E. (2014): *Single parents and employment in Europe*. Raziskovalno poročilo. Dostopno prek: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR300/RR362/RAND_RR362.pdf (15. 12. 2019).
- Statistični urad RS (2019): *Stopnja tveganja revščine glede na starost in spol, Slovenija, letno*. Podatkovna baza SI-STAT. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek: https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/10_Dem_soc/10_Dem_soc__08_zivljenjska_raven__08_silc_kazalniki_revsc__10_08672_stopnja_tveg_revscine/0867206S.px/ (15. 12. 2019).

Podatki o avtorici

asist. Ana Jagodic, mag. soc.,
mlada raziskovalka na CJMMK, FDV
Telefonska številka: +38641840826
Elektronski naslov: ana.jagodic@fdv.uni-lj.si